

Dětská typologie: Co nám může prozradit o chování dítěte?

PaedDr. Lucie Zormanová, Ph.D.

Je pro vás těžké pochopit chování dítěte, zvláště když jeho postoje neodpovídají těm vašim? Proč například opakovaně selhávají vaše výchovné snahy? Zorientovat se v chování dětí můžete i díky porozumění typologie osobnosti neboli MBTI. Víte, o co se jedná a v čem vám tato metoda může pomoci? Zjistěte, kterému typu osobnosti odpovídá právě dítě, jehož chování je pro vás výzvou, případně do které kategorie se řadíte vy.

Dítě musí být milováno a přijímáno takové, jaké je. Toto banální pravidlo právě v kontextu typologie osobnosti získává nový význam – dítě musí být přijímáno takové, jaké je, ať už má jakékoliv typové preference. Porozumění typologii nám může výrazně pomoci v pochopení dítěte.

Typové odlišnosti bychom pak měli oceňovat dvěma způsoby. Na úrovni **svých postojů** se snažme vnitřně přijmout právo dítěte preferovat jiný typový vzorec, než je náš vlastní. V rovině **svého chování** pak aktivně připravujeme takové prostředí, ve kterém dítě může rozvíjet své přirozené stránky.

Co je typologie MBTI?

Typologie osobnosti MBTI (Myers-Briggs Type Indicator) je nástroj, který nám nabízí **vysvětlení různých vzta-hových problémů**, například toho, proč spolu někteří lidé nemohou „vyjít“, nebo nám ukazuje důvody toho, proč v některých případech selhávají naše výchovné snahy. Umožňuje tyto a další negativní jevy nejen popsat a vysvětlit, ale také pochopit a napravit.

Teorii typů, z níž MBTI vychází, vyvinul švýcarský psychiatr a psychoterapeut **Carl Gustav Jung**. Jeho původním záměrem bylo pomoci odborníkům léčit emocionální problémy jejich klientů. Na Jungova teoretická bádání navázala v 50. letech 20. století Isabel Briggs Myersová a její matka, psycholožka

Pokud jsme se dosud nesetkali s typologií osobnosti, stává se, že jsme nemile překvapováni a zmateni takovými projevy dítěte, kterým nerozumíme nebo je považujeme za nesprávné. Dětem to dáváme najevo, někdy ne zcela uvědomovanými signály, jindy jim určité chování zakazujeme,

” **Prometheovské dítě přimějeme ke spolupráci zejména tehdy, pokud mu poskytneme věcné, jasné a racionální vysvětlení.**

Katherine Cook Briggsová, které se snažily přiblížit Jungovy poznatky praktickému využití a typologii zprostředkovat lidem pro jejich každodenní život.

Jednotlivé osobnostní typy dětí

Existují stovky příruček týkající se výchovy dětí. Jsou plné nejrůznějších komunikačních strategií či konkrétních návodů, jak se chovat v určitých situacích. Mívají však jednu nevýhodu – doporučované způsoby jsou podle nich aplikovatelné na všechny děti bez rozdílu.

bagatelizujeme jejich pocity. Ať už přímo, nebo nepřímo sdělujeme dětem zprávu, že **chceme, aby byly jiné**.

Očekávání dospělých jsou velmi podstatným výchovným vlivem. Demonstrují se v tom, co u dítěte oceňují, a co naopak odmítají a kritizují. Dítě opakovaně vystavené projevům nespokojenosti rodičů či učitelů bude vyrůstat s pocitem viny, že „není dost dobré“. Aby dosáhlo jejich uznání a pochvaly, bude se snažit chovat tak, jak to po něm chce rodič či učitel, a to často i přestože takové chování **nebude v souladu s jeho přirozenou pre-**

Vývoj nástroje pro diagnostiku MBTI

Katherine Cook Briggsová se narodila v roce 1875 do rodiny vysokoškolského učitele, do rodiny, která **podporovala rovnoprávnost žen**. Proto není divu, že Katherine vystudovala vysokou školu a stala se známou akademičkou v době, kdy se společnost mylně domnívala, že příliš mnoho hodin strávených nad učením oslabuje u žen jejich reprodukční schopnost. Poté, co Katherine absolvovala vysokou školu, vzala si Lymana Briggse. Katherine a Lyman měli jediné dítě, které přežilo dětství, Isabel. Mezitím, co Isabel vyrůstala, vytvořila Katherine na základě své mateřské zkušenosti a svých psychologických poznatků mnoho teorií o správném způsobu, **jak vychovávat dítě**, a nejen to. Katherine Cook Briggsová také sledovala údaje ze studií tehdejšího dětského vzdělávání a společenských vývojových teorií a na základě všech svých poznatků vytvořila **dovednostní test pro děti**. Tento test vnímala jako klíč ke šťastné budoucnosti a výběru vhodné životní dráhy pro každé dítě. Její nejstarší výzkum ji v roce 1917 dovedl k určování čtyř hlavních osobnostních typů, tehdy lidské osobnosti rozdělila na následující typy: **rozjímavý typ, spontánní typ, vedoucí typ a společenský typ**.

Katherinin zájem o téma typologie osobnosti vzrostl, když Isabel přivedla do rodiny svého budoucího muže, Clarence Myerse. Katherine totiž vnímala, jak výrazně se Myers odlišuje od zbytku rodiny, a aby si byla schopna zachovat pozitivní vztahy s dcerou a zetěm, snažila se Katherine Myerse a jeho typ osobnosti plně pochopit prostřednictvím svých vědomostí o osobnostních typech.

V roce 1923 narazila Katherine na publikaci Carla Gustava Junga „Psychological Types“ a dala ji přečíst své dceři. Jung se v této své práci zaměřuje na **vrozené rozdíly mezi lidmi** při rozhodování a přijímání informací. Jungovy myšlenky Katherine a Isabel silně ovlivnily a shodly se, že je potřeba pokračovat v teorii, kterou Jung nastínil. Takto začalo dvacetileté období pozorování osobnostních typů.

Roku 1945 Katherine a Isabel, s pomocí Lymana Briggse, zrealizovaly na dané téma **první výzkumné šetření**, první posuzování osobnostních typů studentů na George Washington Medical School. Ačkoliv Katherine práci na typologii osobnosti započala, do samého konce, konkrétně k typologii MBTI, ji dovedla až její dcera Isabel. Inspirována matčiným raným dílem, vytvořila Isabel během druhé světové války test, který měl lidem **pomoci s výběrem povolání**.

Katherine byla především poháněcí silou a inspirací pro vytvoření typologie MBTI a Isabel zase pracovní silou, která samotný test vypracovala. Typologie MBTI je jedním z nejznámějších a nejpoužívanějších osobnostních nástrojů. Odhaduje se, že od doby, kdy byl test v roce 1962 zařazen mezi *Kolekci testů Educational Testing Service*, využilo MBTI přes 50 milionů lidí.

ferenci. K jednání proti přirozeným sklonům však dítě potřebuje více energie, což ho nadměrně stresuje a vyčerpává. Dochází pak k tomu, že v dlouhodobém horizontu bude jeho vývoj

výrazně omezen. Jestliže místo toho, aby rozvíjelo své přirozené preference, zkouší pod tlakem strachu z odmítnutí imitovat to, co mu přirozené není, nemůže se stát integrovanou osobností.

Jaké typy osobnosti dítěte rozlišujeme?

Co každé konkrétní dítě vzhledem ke svému typu potřebuje, popisuje dětská psycholožka Šárka Míková ve své knize „Nejsou stejné. Jak díky Teorii typů porozumět dětem i sami sobě“, ve které rozlišuje **čtyři typy dětí**. Tomuto tématu se Šárka Míková spolu s Jiřinou Stang, která je rovněž dětskou psycholožkou, věnuje také v knize „Typologie osobnosti u dětí“.

Epimetheovské dítě

První typ je zde nazýván jako **epimetheovské dítě**, „malý strážce“ neboli SJ (Sensing-Judging) typ.

Tyto děti potřebují **pocit jistoty a stability**. Vyhovuje jim, když je nastavený pravidelný režim, a uklidňují je pravidelné rituály. Snaží se dodržovat pravidla a zároveň upozorňují na to, když je někdo porušuje. Pravidla totiž chápou jako závazná a hlášení o tom, že je někdo porušil, nemá být žalováním či upozorněním na sebe, dítě se takovým způsobem pouze snaží zjistit, zda pravidla ještě platí, zda nebyla zavedena nová, a ono se tudíž nemá začít chovat v souladu s nějakými novými pravidly.

Tyto děti potřebují stále vědět, co a jak se bude dít, a to nejlépe s předstihem. Ptají se, co přesně po nich chceme, a chtějí to **vědět do detailů**.

Jejich hra je méně fantazijní. Hrají-li si, drží se více reality, hračky používají k tomu, k čemu jsou přesně určeny.

Tyto děti stavějí svou sebeúctu na tom, jak vyhověly dospělým, pomohly ostatním, splnily úkol v souladu s očekáváním. Jsou-li za své výkony kritizovány, reagují zpočátku zvýšeným úsilím. Není-li oceňována jejich snaha, propadají pochybnostem, zda jsou dost dobré.

Dionýsovský typ

Druhým typem je **dionýsovský typ**, „malí hráči“ neboli SP (Sensing Perceiving) typ.

Malí Dionýsové jsou **velmi impulzivní**. Věci řeší a konají raději ihned, aniž by si promysleli plán akce a zvá-

Proč je dobré vědět, k jakému typu patříme?

Zjistíme-li, k jakému osobnostnímu typu patříme, lépe pochopíme, proč nám některé stránky života nečiní větší potíže, ale s jinými musíme víceméně bojovat. Odhalují se nám možnosti dalšího rozvoje a růstu. Znalost typologie nám současně **pomáhá rozumět ostatním**, kteří jsou jiní než my, uvědomit si hodnotu vzájemných rozdílů a na základě toho druhé oceňovat, konstruktivněji s nimi jednat a vytvářet vztahy založené na vzájemném respektu.

žili další možné důsledky svých činů. Při statických činnostech začínají být neklidní, začínou se nudit a hledají si jinou zábavu, což okolí vnímá jako vyrušování a zlobení. Vyhýbají se činnostem, které vyžadují delší soustředění. Pokud musí takovouto činnost vykonávat, pak se brzy přestanou soustředit a nejsou schopni danou činnost či daný úkol kvalitně vykonat.

S kamarády se s oblibou pouštějí do jakékoliv činnosti, ale vydrží u ní, jen pokud jim to přináší potěšení. Tyto děti rády **samy určují, co budou dělat**, a pokud mají pocit, že se je snaží někdo ovládat, mohou být neústupné.

Dionýské děti nalézají potěšení v těch činnostech, při nichž mohou **ihned vidět výsledky**, manipulovat s věcmi či něco vyrábět. Jsou orientované smyslově, nemají rády rutinní činnosti, jsou velmi hravé.

Prometheovský typ

Třetím typem je **prometheovský typ**, „malí racionálové“ neboli NT (Intuition Thinking) typ.

Tyto děti rády přicházejí všemu na kloub, chtějí pochopit, jak co funguje, a to buď vlastním aktivním zkoumáním, nebo kladením otázek dospělým. Často se stává, že se kvůli svým obje-

vitelským snahám dostávají s dospělými do konfliktu (např. rozeberou autíčko). Tyto děti však nechápou, co je jim vytýkáno, ony přece musely zjistit, jak to „funguje“.

Malý Prometheus více než ostatní děti **klade dospělým otázku „Proč?“**, a to v nejrůznějších situacích. Prakticky od chvíle, kdy se naučí mluvit, se ptá, proč různé věci fungují právě tak či onak, vždy však vyžaduje logickou a konzistentní odpověď. Brzy se začne takto ptát také v situacích, kdy po něm něco vyžadujeme.

Příčí se mu jakékoliv příkazy z naší strany a chce vědět, proč má dělat něco, co si on sám nevybral, a je ochoten to dělat pouze v případě, že mu **věc dostatečně zdůvodníme**. Za logické zdůvodnění ovšem nepovažuje větu: „Protože jsem to řekla!“ Ke spolupráci jej spíše přimějeme, pokud mu poskytneme **věcné, jasné a racionální vysvětlení**.

Protože se takové dítě rádo rozhoduje samo, potřebuje mít možnost samostatně vyhodnotit situaci a rozhod-

nout se, kdy a jak danou věc vykoná. Nesnáší přitom naše instrukce a velmi mu vadí, když kritizujeme kvalitu jeho práce nebo dopředu připomínáme, aby se snažil. Vnímá to jako podceňování svých schopností.

Mezi vrstevníky si tyto děti většinou připadají trochu mimořádné a výjimečné, někdy i odmítané – důvodem je často jejich neschopnost sdílet své myšlenky tak, aby je ostatní pochopili. Vrstevníkům však často imponují svými schopnostmi a znalostmi v určitých

zalo, že nejsou dobré. Zajímají je nové úkoly, ale ne příliš obtížné, aby se náhodou neukázalo, že něco nezvládají. Potřebují zažívat úspěchy, aby své pochyby o sobě samých na chvíli umlčely.

Apollonské děti

Posledním typem jsou **apollonské děti**, „malí idealisté“ neboli NF (Intuition Feeling) typy.

Tyto děti si často připadají **jiné a osamělé**. Potřebují být přijímány ve své jedinečnosti, aby se mohly pro-

ky, dlouhodobé rozpory u nich mohou vést až k psychickým poruchám.

Od útlého věku mají dobře rozvinuté komunikační kompetence, které využívají spolu s bohatou představivostí i při vymýšlení nejrůznějších historek a příběhů, jež mají občas s realitou jen málo společného. Protože hranice mezi fantazií a realitou je u Apollonů velmi tenká, své fantaziijní výtvo-ry předkládají ostatním jako pravdu, a proto bývají **často obviňováni ze lhaní**.

Děti tohoto typu své jednání prakticky nepřetržitě reflektují, stále se samy sebe ptají, jak si druzí budou jejich činy vykládat, zda je druzí budou mít i nadále rádi.

Na cestě k hledání sebe sama **potřebují mnoho pochopení a podpory**. Pokud je jejich hluboké prožívání bagatelizováno, může utrpět jejich sebedůvěra, což se negativně odrazí v jejich schopnosti udržovat dobré a trvalé vztahy v dospělém životě.

Autorka je specialistkou v oblasti pedagogiky a didaktiky, dlouhodobě se zabývá problematikou výukových metod a genderu ve škole.

” Apollonské děti chtějí ostatním pomáhat a starat se o jejich spokojenost.

oblastech. Pro okolí bývá většinou obtížné vyrovnat se s jejich „upřímností“. Říkají totiž bez okolků věci, které se ostatním nemusejí líbit, **mají na vše svůj vlastní názor**. Navíc nejsou příliš empatické, nevnímají nebo podceňují neverbální signály ostatních lidí.

Navenek působí jako „neprůstřelné“. Přestože se tyto děti tváří, jako by jim bylo jedno, že udělaly chybu, často **o sobě pochybují**. Nerady se věnují činnostem, ve kterých by se proká-

jevovat autenticky, a přitom měly s ostatními lidmi dobré vztahy. Je na nich patrná velká snaha se s ostatními sblížit, porozumět jim. Začínají brzy mluvit a rády s ostatními komunikují, jsou velmi vnímavé k neverbálním projevům a zároveň empatické a citlivé k potřebám ostatních. Chtějí ostatním pomáhat, starat se o jejich spokojenost. Děti tohoto typu jsou **odmala velmi emotivní**, všechno silně prožívají. Špatně snášejí rodičovské hád-